

Dr Lucijan KOS

Zagreb

Ribolovna mora obalnih država

(Pravno-ekonomski aspekt)

I.

U prošlosti more je služilo pretežno kao sredstvo svjetske razmjere dobara, a samo manjim dijelom i kao sredstvo iskorištavanja njegovih prirodnih bogatstava. Stoga je i bilo proklamirano načelo slobode mora («mare liberum») za brodove svih država, bile ove obalne ili kontinentalne. Istom u novije vrijeme pojedine su se obalne države počele interesirati za svoja teritorijalna, pribjezna, priobalna, obalna mora da im ona budu što veća, kako bi i svoj državni suverenitet povećali i na ta nova područja. Zemlje sa jakim trgovačkim flotama i uopće sa snažnim ekonomsko-pomorskim i vojnim potencijalom, a to su velike sile — USA, SSSR i dr. nastojale su i nastoje da ova teritorijalna mora budu što manja, što uža, a zemlje sa malim trgovačkim flotama ili bez njih i sa slabim takvim potencijalom, a to su zemlje u razvoju, kao i ostale kontinentalne zemlje nastoje, osobito poslije drugog svjetskog rata da zamijene taj svoj nedostatak i slab ekonomski potencijal na moru sa što većim prostranstvima svojih teritorijalnih mora. Tako se uvriježilo pravilo da teritorijalno more seže 3 N/m od obale, što je bilo potvrđeno još 1926. god. i od Udruženja za međunarodno pravo (ILA), ali prvi znatniji pokret za određivanje širine tog mora datira iz 1930. god., iako ni tada nije bio o tome donijet nikakav međunarodni pravni akt. Zapravo pojedine su države određivale širine svojih »državnih« mora u veličini od 3—6 N/m, ali je i tu vrijedilo staro pravilo kojim se ta širina određuje krajnim dometom taneta iz topova (ubi finitur armorum vis, distanca di un colpo di canone). Kako su se i ta oružja razvojem ratnih tehnika sve više usavršavala, to se i taj domet povećavao, što je i dovelo i do sve veće nesigurnosti na moru.

Istom u novije vrijeme prva efikasnija kontrola nad obalnim morem zavedena je bila istom 1945. god. od strane USA u svrhu zaštite ne samo lovišta riba i ra-

kova, već i ostalih primorskih bogatstava (nafta i plin iz morskog dna), a za takvim mjerama posegle su odmah i ostale zemlje, a naročito zemlje Latinske Amerike. Sve je to razlogom da je iza 1950. god. u okviru OUN i njenih organizacija bilo pokrenuto pitanje međunarodnog reguliranja pravnih odnosa na moru, što je nakon punih 8 godina diskusija i sastanaka na svim nivoima urodilo plodom, i to donošenjem »paketa« mjera međunarodnih konvencija »o pravu mora«. Tako su i donijete i usvojene Ženevske pomorske konvencije od 29. IV 1958. god., a među istima, i

— Konvencija o teritorijalnom moru i vanjskom morskome pojasu (Convention sur la mer territoriale et la zone Contigue, Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone), koja je stupila na snagu 10. IX 1964. god.,

— Konvencija o ribolovu i očuvanju bioloških bogatstava otvorenog mora (Convention sur la pêche et la conservation des ressources biologiques de la haute mer, Convention on Fishing and Conservation of the Living Resources of the High Seas), koja je stupila na snagu 20. III 1966. god.

Cinjenica je, da su ove Konvencije unijele prvi put određeni red na morima i oceanima; njihova je ratifikacija od zemalja potpisnica započela 1960. god. i dalje (SRRJ ih je ratificirala 13. IV 1965. — Sl. 1. SFRJ, Međun. ugov. i drugi spor., br. 4/65). Ovim Konfencijama je, između ostalog, za obalne države određena i nova širina teritorijalnog mora do najviše 12 N/m, koja obuhvaća u pravilu i širinu ribolovnog mora, i to kako isključivu takvu zonu (Exclusive fishing zone), a tako i zonu zaštite ribolova (Fishery conservation zone). Pojedine su obalne države odredbe ovih Konvencija po njihovoj ratifikaciji i »ugradile« u svoja domaća zakonodavstva. Tako je i u na-

šoj zemlji bio donijet 1965. god. novi, usklađeni, Zakon o obalnom moru, vanjskom morskom pojasu i epikontinentalnom pojasu Jugoslavije (Sl. 1. SFRJ, b.r 22/65 i 25/70), kojim je određena širina jugoslavenskog teritorijalnog mora sa 10 N/m (čl. 11 st.) računajući od vanjske granice (base-line) unutrašnjih morskih voda tog obalnog mora. Ova vanjska granica od koje se računa širina teritorijalnog mora Jugoslavije ide

— od crta najniže oseke obale kopna i otoka,

— od pravih crta koje zatvaraju ulaze u zaljeve i

— od utvrđenih točaka-rtova kopna i vanjskih otoka i otočica (Mljet, Lastovo, Korčula, Drvenik Mali, Dugi otok, Susak i dr.) Otok Vis s otočjem ima svoje teritorijalno more iste širine.

Cijelo ovo područje teritorijalnog mora i unutrašnjih morskih voda (zaljevi, drage, luke, kanali, prolazi i sl.) sačinjava obalno more Jugoslavije, koje je istovremeno i njeno ribolovno more, a obuhvaća površinu od 27.000 km (od toga otpada na teritorijalno more cca 16.000, a na unutrašnje morske vode cca 11.000 km²). Na ovom ribolovnom moru reguliran je ribolov, i to za područje

— SR **Hrvatske**, Zakon o morskom ribarstvu (Nar. nov. SRH, br. 11/73),

— SR **Slovenije**, Temeljni zakon o morskom ribištvu (Sl. 1. SFRJ, br. 10 i 35/65, 7/71, te čl. 14 toč. 7 — Ur. 1. SRSl. št. 51/71) i Zakon o morskom ribištvu (Ur. 1. SRSl., št. 34/67),

— **Crne Gore**, Zakon o morskom ribarstvu (Sl. 1. SRGG, br. 14/73),

— **Bosne i Hercegovine**, Osnovni zakon o morskom ribarstvu (Sl. 1. SFRJ, br. 10 i 35/65, 7/71, te čl. 1. toč. 11 — Sl. 1. SRBiH, br. 37/71).

Pored toga, naša je zemlja ustupila talijanskim ribarima i određene ribolovne zone za kočarenje u svom teritorijalnom moru, i to Sporazumom između Vlade SFRJ i Vlade Republike Italije o ribolovu tal. ribara u jugoslavenskim vodama, koji je Sporazum potpisan ali još nije ratificiran. Propis o širini teritorijalnog mora na Jadranu Republike Italije datira još iz 1942. god. i iznosi 6 N/m (čl. 2 st. 2 Codice della navigazione, 1942. god), ali je svoje ribolovno more Italija proširila na 12 N/m, za koje područje vrijede i njeni propisi o ribarstvu («... delle leggi sulla pesca,» iz 1931, 1956, 1968 i dr.).

II

Nagla skretanja privrede slabije razvijenih obalnih zemalja u pravcu njihovog priobalja i mora, a posebno zemalja u razvoju, uzrokom je da su ove Zenevske konvencije »o pravu mora« postale i postaju sve više znatnim svojim dijelom anahronizam, naročito u pogledu iskorištavanja prirodnih bogatstava mora — ribljev fonda i ruđnog blaga iz morskog dna i njegova podzemlja. Stoga je potrebno ove Konvencije i revidirati, čak i donošenjem takvih konvencija na novim osnovama, koje će zagarantirati prava svakog naroda na opstanak i korištenje prirodnih bogatstava iz mora. Ovo i iz razloga što more i njegova bogatstva ispred obala određenih, pretežno nerazvijenih zemalja s obzirom na njihov slab privredni potencijal postaje sve više *conditio sine qua non* ekonomskog napretka tih zemalja, tako da su one za to svoje more i životno zainteresirane (Island, Peru i dr.). Posljedica je toga, što je razvoj obalnih privreda, a preko zaštite ribljev bogatstva i uopće živih izvora mora »probio odredbe Ženevskih konvencija »o pravu mora« u odnosu na povećanu širinu teritorijalnih mora, zaštitnih zona ribolova i sl., kao i proširenje suverenih prava obalnih država i na sloj mora iznad epikontinentalnog pojasa (the Continental Shelf, *le plateau continental*).

Pregled zemalja, koja su proširile svoja teritorijalna, a time i svoja ribolovna mora:

Zemlja	Zona ribolova	Zaštitna zona ribolova	Napomena
Argentina	200 N/m	—	—
Brazil	—	200 N/m	—
Cejlon	—	106 „	—
Čile	200 „	—	—
Domini. Repub.	15 „	—	—
Gana	—	110 „	—
Gvineja	130 „	—	—
Ekvador	200 „	—	—
El. Salvador	200 „	112 „	(100 N/m izvan teritor. mora)
Indija	—	—	—
Island	50 „	—	—
Kambodža	100 „	—	(kontin. šelf)
Kanada	—	100	—
Kolumbija	200 „	—	—
Koreja Rep.	20-200 „	200 „	—
Kostarika	—	—	—
Maroko	70 „	200 „	—
Meksiko	—	—	—
Nikaragva	200 „	112 „	(100 N/m izvan teritor. mora)
Pakistan	—	—	(kontin. šelf)
Panama	200 „	—	—
Peru	200 „	—	—
Portoriko	200 „	—	—
Senegal	—	110 „	—
Tunis	65 „	—	—
Venecuela	200 „	—	—
Vijetnam Rep.	—	20 km	—

Uoči li se, da su i pojedine federalne države USA uz atlansku obalu nedavno jednoglasno zatražile od savezne Vlade u Washingtonu da granicu teritorijalnih voda USA prostire na 200 N/m i da se vodi pravi »ribarski rat« između dviju država USA na krajnjem sjeveroistočnom dijelu pacifičke obale, i to između države Main i New Hampshire, čiji spor ima da presudi Vrhovni sud USA. Pored toga i nedavna Konferencija zemalja u razvoju (njih 74), održana u Alžiru usvojila je i 2 rezolucija u vezi iskorištavanja morskog bogatstva, a raspravljala je i o širini teritorijalnih mora, uključujući i širine ribolovnih mora, zona ribolova i takvih zaštitnih zona, pa je predviđeno da ta širina bude 50, 100 do 200 N/m.

III

Cinjenica je da more zauzima 2/3 zemljine površine tj. preko 300 mln km² i da ono predstavlja još potpuno neiskorištena prirodna bogatstva uključujući i bogatstva za ljudsku ishranu. Obzirom na to, i iskorištavanje tog bogatstva postaje sve intenzivnije, neujednačeno u svim predjelima mora i oceana. Ima pretežni dio ribolovnih mora, čija je eksploatacija preintenzivna, ali ima i takvih, koja su u manjini, a koja se još dovoljno ne koriste. Uoči li se da se sve većim razvojem tehnike povećao i svjetski ulov ribe, tako da je isti u posljednjih 30-tak godina (od 1938/70. god.) povećan za gotovo 50 mln t (u 1970. god. svjetski ulov ribe iznosio je 69,290.000 t, od čega otpada na ulov slatkovodne ribe cca 7 mln t). Razmotrimo li svjetski ulov ribe po kontinentima (a i po glavnim vrstama riba (b), to dobivamo ove njihove odnose (podaci za 1970. god. u 000 t):

a) u ribolovnim vodama Azije	26.170
„ Latinske Amerike	14.810
„ Evrope	11.930
„ SSSR	7.250
„ Sjeverne i Sred. Amerike 4.790	
„ Afrike	4.150
„ Oceanije	190
Ukupno:	69.290
b) haringe, srdele i inćuni	21.150
bakalar i srodnici	10.320
skuše i plavice	3.040
tonidi	1.503
plosnatice	1.240
ostale vrste riba	32.290
Ukupno:	69.290

Činjenica je da se sve više koriste oceanski prostori — platoi epikontinentalnih pojaseva uz kontinente na kojima se nalaze bogati izvori ribe, osobito pelagične ribe. Stoga pojedine zemlje i nastoje da imaju pod svojim nadzorom najvažnija riblja lovišta, koja eksploatiraju sa svojim ribarskim flotama — ribarskim brodovima (za ulov), brodovima-transporterima i brodovima-tvornicama. U skladu sa količinama ulova ribe u pojedinim zemljama, kreću se i kapaciteti njihovih ribarskih flota, a ovaj nam pregled to i pokazuje:

SSSR	3.247	brodova za ulov
	494	brodova-tvornica i transportera,
Japan	2.830	brodova za ulov,
	68	brodova-tvornica i transportera,
Spanjolska	1.422	brodova za ulov
Francuska	632	„
Velika Britanija	539	„
Peru	294	„
Poljska	232	„
Danska	221	„
Jugoslavija	200	„
Tajland	194	„
Kuba	191	„
Zapadna Njemačka	194	„
Južna Afrika	121	„
Meksiko	104	„
Rumunjska	20	„
Bugarska	16	„

Razvoj tehnike ulova doveo je i do sve veće pokretljivosti ribarskih flota, koje time povećavaju i svoje radijuse kretanja. Međutim, ima niz zemalja, osobito zemlje u razvoju, koje osim ribe ne mogu ništa drugo izgubiti,

pa stoga je i razumljivo što te zemlje svojataju široka morska prostranstva, a svako ograničenje ribolova dovodi do sve većeg otpora. U cilju da svjetski ulov ribe bude što efikasniji i da se postigne proizvodnja od 100 mln t/god. i više, potrebno je racionalizirati ribolov ne samo mjerama zaštite ribljeg fonda, već i sprovođenje nove, pravednije raspodjele tog prirodnog bogatstva. Bilateralni sporazumi Poljska-Peru i dr. o eksploataciji ribljeg resursa, kao i aktivnost međunarodnih komisija za reguliranje fonda pelagične i druge ribe (ICNAF, ICSEAF i dr.) mogu znatno pridonijeti unošenju reda u svjetskom ribolovu. Time će biti likvidirani mnogi sporovi između niza zemalja (Francuska-Brazil, »bakalarski rat« između Islanda, Vel. Britanije, Zapadne Njemačke i dr., NATO i britansko-islandski spor, »ribarski rat« u teritorijalnim vodama zemalja Latinske Amerike, slobodan ribolov u teritorijalnim vodama zemalja EZT-a za njihove ribare i dr.). Činjenica je da latinsko-američke zemlje plijene ribarske brodove USA, koji love u njihovim proširenim teritorijalnim vodama, iako USA priznaju de facto njihove ribolovne vode samo u širini od 15 N/m od obala. Washingtonska vlada je čak i odlučila da nadoknađuje svakoj američkoj ribarskoj kompaniji onoliko koliko plati prilikom otkupa svojih brodova zaplijenjenih unutar 200 N/m u teritorijalnim vodama latinsko-američkih zemalja. Ovaj iznos USA odbijaju od iznosa kojeg daju tim zemljama u obliku ekonomske pomoći.

Stoga se počam od 1967. god. ozbiljnije počelo pokretati pitanje međunarodnog reguliranja i ovog kompleksnog problema. Inicijativu za to dala je Malta sazvavši međunarodnu konferenciju pod geslom »Mir na morima« (Pax in maribus) o pravednoj diobi morskih bogatstava. Generalna skupština UN potaknuta ovom inicijativom donijela je u vremenu od 1967/72. god. više rezolucija i preporuka o principima za rješenje ovog problema, te je i potakla vrlo živu aktivnost i u svojim stručnim organizacijama vodeći pri tome računa kako o interesima zemalja u razvoju (developing countries) i o zemljama bez morske obale (land-locked c.), a tako i o obalnim zemljama (coastal c.) obzirom na njihovu vrednu strukturu, zanimanje stanovništva, veličinu ribarske flote i ostalih proizvodnih uvjeta za ekonomski razvoj svih zemalja. Pri tome je osnovno da se zaštite teritorijalne vode i u njima hidroprivodna bogatstva u prvom redu da se očuva riblja fond i njegov normalni priraštaj.

Uoči li se da od oko 130 zemalja-članica UN, njih oko 100 su obalne države, a ostatak su neobalne, kontinentalne, pa je i razumljivo da u svijetu postoji veliki interes za pravilno rješenje ovog otvorenog i do sada još neriješenog problema. Sve obalne zemlje odlučno brane svoja »prava mora«, koja se sastoje u isključivom i aktivnom korištenju njihovih teritorijalnih mora i epikontinentalnih pojaseva, ali istovremeno prihvaćaju i rezolucije UN o načelima miroljubivog korištenja svih mora i oceana.

Literatura:

— Limits and status of the territorial sea, exclusive fishing zones, fishery conservation zones and the continental shelf. Rome. 1969, / ed. FAO, p. 32).

— Annuaire Statistiques des Peches, Produits des Peches, FAO, Rome, Vol. 30.

